

En Veteran.

Af *Nicoline Klein.*

Der er Menneskeliv, som kan lignedes ved en Bæk, som rinder gennem jævne, hjemlige Egne. Den udretter ikke store Ting, høres ikke langt bort, som den brusende Fos. Sagte nynnende, forfriskende den, der kommer i dens Nærhed, medens Smaablomster spirer ved dens Bred, snor den sig frem sin beskikkede Vej mod Havet.

Det er et stille, jævnt Menneskes Liv, her skal fortælles lidt om.

I den gamle Gaard ved Siden af Skolen i Bregninge paa Ærø boede et ungt Par til Huse hos den unge Kones Forældre. Der fødtes d. 28de Maj 1821 en lille Dreng, som blev døbt af Pastor Monrad — efter Datidens Skik sandsynligvis allerede den første Søndag af hans Levetid — og kaldet Peder Jensen Pedersen Brandt.

Der kom flere Børn i Aarene, som fulgte, men lille Per, den førstefødte, har nok været Bedstefor-

ældrenes Yndling; i al Fald beholdt de ham, da hans Forældre og de andre Børn efter fem Aars Forløb flyttede op til Gaarden lige overfor Kroen.

Et Barn, der gaar ene mellem gamle, bliver let gammelklogt. Per har vist ikke været en praktisk Dreng, der tidligt kunde gøre Nytte, flytte «Kreer» og ride Heste til Vands; snarere har han gaaet stille om og grublet over Livets mærkelige Foreteelser og forbavset «Allemor» med mange Spørgsmaal derom. Og han har fulgt bag efter «Allefar» op og ned ad den lange Reberbane, mens han snoede sine Reber. Bedstefaderen var nemlig foruden at være Gaardmand ogsaa Rebslager; snoede ikke bare lidt til Husbehov, til «Kretøjr» og Faaretøjr, men tykke, svære Ankertov virkede han til Skipperne i Marstal.

Kom der stundom lidt i Vejen for lille Per hjemme, saa tyede han ind i Skolen til en trofast Veninde, Md. Bloch, Lærerens Kone. Hun har maaske bedre kunnet svare paa Drengens mange Spørgsmaal og selv moret sig over den kloge, lille Dreng.

Snart kom Per Brandt selv ind paa Skolebænken. Den første Undervisning for saadan en lille Fyr bestod dengang i, at han stillede foran et Sandbord og fik en Pind i Haanden. Læreren tegnede nu et Tal paa den glattede Sandflade, og Barnet ridsede det efter. Paa den Maade lærtes alle Tal og Bogstaver. Det var jo næsten som en Leg, men det var ikke Meningent Gik det ikke flinkt nok, svippede Pinden skrappt over Fingrene.

Senere var det mest Udenadslæren af Bibelhistorie og Lærebog, der lagdes Vægt paa. Hvor aandløs slig en Undervisning end er, naar der ikke tillige gives Barnet Forstaaelse af, hvad det lærer, saa kan det

dog ske, at det, der synes en død Skat for Barnet, engang senere kan blive levende og for den voksne, som trænger dertil, blive til Trøst og Opmuntring i mangel ensom Nattetime.

For Peder Brandt faldt det saare let at lære, hvad der fordredes, og han ind sugede videbegærligt al den Kundskab, Skolen kunde give ham.

Ved den Tid blev Skolebygningen i Bregninge udvidet med to Fag, og Præsten, Laurits Ottesen, arbejdede ivrigt paa at forbedre Undervisningen. Han indførte den indbyrdes Undervisning, meget mod Sognebeboernes Ønske til at begynde med, men senere vandt det Paaskønnelse og blev betragtet som et stort Fremskridt.

Per Brandt var sin Lærers Ven. Mange Aar efter, da Lærer J. F. Winther tog sin Afsked efter 50 Aars trofast Arbejde i Skolen, og gamle Elever holdt en Afskedsfest for ham, skrev P. Brandt Festsangen, hvoraf her et Par Vers:

„Vi samles her i Aften, Venner kære,
med Munterhed og Glæde i vort Bryst,
og det er til en kærlig Oldings Ære,
som altid været har vort Haab og Lyst.
Det er vor gode, gamle Skolelærer,
halvtredsindstyve Aar hans Embeds Tid!
Det er jo ham, som vi i Aften ærer.
I Skolen ofred' han sin største Flid.

I Skolen hos ham sad vi allesammen,
og Undervisning af ham alle nød;
derfor i Aften vi med Fryd og Gammen
vil glæde os ved Vinens Drue sød.
I Bregning' Kirke lød hans smukke Stemme
den lange Tid, halvtredsindstyve Aar,
derfor vi vil hans Minde stedse gemme
saalænge Hjertet os i Barmen slaar. — —“

P. Brandt gik ud af Skolen som den dygtigste af Eleverne og stod paa Kirkegulvet som Nr. 1, da han 1835 blev konfirmeret af Pastor Ottesen.

P. Brandt har efterladt sig en Del smaa Optegnelser, men desværre indeholder de saare lidt fra hans Barndom og Ungdom, ja, naar undtages det, han fortæller fra sin Soldatertid, i det hele meget lidt om ham selv; alt for beskeden, som han var, til at tillægge sig selv og sine dagligdags Oplevelser nogen Betydning.

I et enkelt Barneminde fortæller han dog om en saa ejendommelig gammel Skik*), at vi studser og undrer os.

Han skriver: «Der var en underlig Skik her i Bregninge i min Barndom. Det var, naar et ungt eller ugift Menneske døde, saa samledes de unge i Byen om Aftenen, før Liget skulde begraves. Det kaldtes Vaagestue; de var i det Værelse, hvor Liget stod. Der var lidt knap Plads, thi der kom baade Karle og Piger. Saa skulde der gøres nogle Løjer. Karlene og Pigerne blev parret sammen, saa meget det kunde passe. Naar der var Skrin (Klædekister) i Stuen, satte de sig op derpaa, saa mange der kunde faa Plads. Saa legede man «Tabt Pung». En Karl gik rundt med et Lys i Haanden og sagde: «Jeg tabte min Pung paa Gaden i Gaar, der var ingen anden, der tog den end . . .», saa nævnede han en af dem, der var parret sammen. Var det Karlen, han nævnede, skulde Pigen sige, det var Løjer, og dersom de glemte det, skulde de af med Pant; det bestod i en Træsko

*) Herom meddeler Lærer M. Petersen i Danmarks Folkeminder 1910 efter P. J. Brandts og et Par andre gamles Fortælling.

eller noget andet af deres Klæder eller Hovedtøj. Naar dette havde været fortsat nogen Tid, skulde alle Panterne indløses. Karlen, som havde sat dem sammen, tog et Lys i Haanden og derpaa en af Delene, som de havde givet i Pant, enten en Træsko eller hvad andet, de var kommet af med, og holdt det over Lyset og sagde: «Svide, svide Brænde, hvem kender denne?» Saa sagde den, der ejede det: «Det gør jeg!» — «Hvem er din Kæreste?» — «Det er ham (hende), jeg sidder ved!» — «Saa giv ham et Kys!»»

Han skildrer endnu en Leg og slutter:

«Det førte jo til en svær Latter, og alt det blev forrettet, hvor Liget stod.»

Hvor raat, hvor hjerteløst, tænker man uvilkaarligt! Men dette er en meget gammel Skik, som kun har holdt sig længere paa Ærø end andre Steder i Landet. At det ogsaa har været Skik i Norge, men dér allerede er gaaet af Brug paa Holbergs Tid, hører vi af hans Epistel 226:

«I min Barndom bivaanede man med langt større Lyst og Fornøjelse Vaage- og Sørgestuer end nu om Stunder Bryllupper. Jeg erindrer mig, hvilken Glæde det var for mig og andre, naar vi fik at vide, at et af vor Naboers Børn var død, thi da fulgte mange fede Dage.»

Tanken, der ligger til Grund for denne Munterhed, er vel fra først af ikke saa raa, som det kan synes; det er snarere denne: Naar det uskyldige Barn eller den unge er taget bort fra Jordens Sorger og Fristelser — op til Himmerigs Glæde, skulde vi saa sørge og klage? Nej lad os fryde os og være glade!

Eller som Holberg siger: «Intet kan være fornuf-

tigere og anstændigere end ved al optænkelig Lyst at opmuntre de sørgende Personer og at komme dem til at glemme deres Forlis».

I Norge blev Skikken forbudt af Politiet, da den udartede.

En anden Skik havde P. Brandt hørt de gamle fortælle om: «Ved Jordefærd, naar Liget kom ind paa Kirkegaarden, blev det baaret rundt om Kirken, førend de kom til Graven med det. I et slemt Regnvejr mente engang Degnen, der sang, at det behøvedes ikke; men Manden, hvem Liget hørte til, svarede, at de skulde følge de gamle Skikke. Ligkisterne paa Landet var ikke sorte, men hvide. Et sort Klæde var lagt over Kisten, og to hvide Haandklæder over Kors paa det sorte Klæde; det hele var bundet fast om Kisten med lange Strømpebaand af sort og rødt Garn. Det sorte Klæde opbevaredes hos Oldermændene i Byen og fik en ny Ejermand hvert Aar; da det ikke duede mere, kom der intet nyt i Stedet, men saa blev Kisterne sværtede.»

Ogsaa den Skik at føre Liget rundt om Kirken — oprindelig tre Gange — er en ældgammel Skik. Troels Lund mener, den er af hedensk Oprindelse fra Soldyrkelsens Tid, efter som Toget bevægede sig med Solen. Romerkirken optog senere Skikken og fortolkede den som noget, der skete til Ære for Treenheden. Paa Landemodet 1591 — under Biskop Joh. Madsen — forbødes det at gaa rundt om Kirken med Lig. Det førte kun til, at Rundgangen indskrænkedes til een Gang.

1807 omtales Skikken endnu fra Jylland, men var dog da nær ved at gaa af Brug.

Peder Brandt fortæller: «I Aaret 1833 faldt det i

med en skrækkelig Hede i nogle Dage i Høsten. Der døde tre Mænd her vesten paa Øen. Een fra Tværby, han tjente hos Jørgen Hansen ved Skolen, han faldt om paa Marken og var død. Den Dag, han blev begravet, døde der een i Østerbregninge, han kom om Middagen hjem fra de nordre Mænds Søndermark i Østerbregninge; kom til min Faders Tofte bag Gaarden og døde der straks. Den tredie var i Herremarken — ligesaa hurtigt.»

— — Skønt Peder Brandts Hu og Evner saa afgjort stod til Bogen, var der dog ingen, der tænkte paa andet, end at han efter sin Konfirmation maatte gaa i sin Faders Fodspor og dyrke Jorden. Han, den ældste Søn, skulde jo arve Gaarden. Lydig og pligttro tog han fat paa Arbejdet i Mark, Lo og Stald.

Han fandt vel ogsaa Tilfredsstillelse deri. Han havde aabent Øje for Naturens Skønhed og saa ikke alene Skønheden i Hvedemarken med de tunge Aks, men ogsaa hos den lille Blomst, der ellers er Bonden «i Øjet en Torn». Vi kan tænke os Peder, naar han havde endt Dagens Gerning — røgtet og vandet — vandrende ude i Toften bag Gaarden, frydende sig over Sommeraftenens skære Luft og Havet, der blinkede bag de bakkede Agre. Og saa maatte han synge om det:

Jeg mig ud spaserede
i de grønne Lunde,
og det var den dejligste
Sommer Aftenstunde.
Al Naturen fryded' sig,
Solen venligt smilte —
derfor jeg og gladelig
ud paa Marken ilte.

Luften den var ren og klar,
 Jorden den var vædet,
 og alt Kreaturet var
 ved sin Føde glædet.
 Korn og Græs velsignet stod
 samt al Markens Grøde,
 dette Herren vokse lod
 op til alles Føde.

Han synger om Blomsterne, om Skoven, om
 Havet og tænker saa paa, at al den Skønhed svinder
 igen:

Naar i Vintrens kolde Tid
 Marken den er øde
 og igen til Somren blid
 rejser sig af Døde, —
 saa forandres ogsaa du,
 Menneske, i Live!
 Hvad er vel foruden Gud,
 som bestandig bliver?

Saa kom den Tid, da Peder Brandt vandt en
 smuk, ung Piges Kærlighed. Men Glæden var ikke
 ublandet. Forældrene vilde nemlig ikke godkende
 hans Valg.

En fattig Tjenestepige, selv om hun var hæderlig
 og god som Bodil — det gik paa ingen Maade an!
 Nej, den Søn, som skulde have Gaarden, han maatte
 gifte sig Penge til — hvordan skulde han ellers kunne
 udbetale sine Søskende deres Arvepart?

At sætte sig op imod Forældrenes Vilje faldt
 P. Brandt svært; at svingte den Pige, han elskede,
 kunde han dog endnu mindre.

Saa maatte de vente.

Imidlertid fik han andet at tænke paa.

I 1844 var P. Brandt paa Session og trak først et Frilod, siden et Nummer til Landværget i Byen Slesvig. Men da Landværget i Slesvig forlængst var faldet bort, slap han for at komme ind.

Natten efter Sessionen havde han en Drøm, som han senere syntes at kunne tyde. Han drømte, at der paa Seddelen, han trak, stod et «S» skrevet med Blod. «S» det maatte betyde «Soldat», mente han bagefter. Og *Soldat* blev han trods Friloddet, og meget *Blod* fik han at se!

— — Det ligger ikke for Ærøboerne at være højstemte. Ligesom de bærer Sorgen stille og uden at klage, bevarer de ogsaa, selv naar Faren truer, den ydre Ro og Ligevægt. Den indre Spænding er der vel, men giver sig ikke altid synligt Udtryk. Og dengang Treaarskrigen brød ud i 1848, har Sindene været i Oprør; det var noget, der helt faldt udenfor det gammeldags stilfærdige Livs Omraade, noget, man ikke vidste, hvor det bar hen, og som nok kunde bringe Sindene ud af Ligevægt. Og Uroen var stor baade hos P. Brandt, der maatte med, og hos dem, der saa til paa Afstand.

Et lille Træk, der vidner om den Spænding og Ængstelse, der greb Folk, fortæller P. Brandt:

(Rendsborg var i Oprørernes Hænder, og Rygtet udspreddes, at Tugthuset der var aabnet, og Slaverne — 600 i Tal — hærgende og plyndrende drog op igennem Jylland).

«Rygtet om Slaverne, der var løsladt i Rendsborg, kom ogsaa til Ærø, og vi gjorde Vagt ved Sønderstrand, og der var sat Tjæreballier med Høvlspaaner i til at sætte Ild i om Natten til Signaler, dersom Tyskerne skulde gaa i Land her. Saa var det en

Aften efter Slaget Paaskedag, at der kom nogle Ærøboer fredeligt i Land for Risemark, saa kom der Ild i alle Ballierne, og Mandfolkene løb med Forke og andre Vaaben østerpaa, og da de kom til Vindeballe, vendte de om og gik hjem igen, og det hele var Narreri.»

Hen paa Sommeren blev P. Brandt indkaldt.

Der er for mange Mennesker et bestemt Tidspunkt af deres Liv, der ligesom præger hele det øvrige. Der er ældre Folk, man altid hører tale om deres Barndom. Den har været saa lys og sorgfri, at den kaster Glans ud over det senere mere hverdagsagtige Liv. Eller det er en rig Ungdomstid, som giver Indhold ogsaa til de gamle Dage. Eller en Rejse til fremmede Lande, som leves om og om igen.

Saadan blev Soldatertiden Midtpunktet i P. Brandts Liv, hvorfra han stadig senere tog Minderne frem. Fra den Tid vakttes hans Fædrelandskærlighed, som siden blev en af de stærkeste Følelser hos ham. At hans Gudsforhold blev inderligere og mere bevidst, da han stilledes Ansigt til Ansigt med Døden, er naturligt. Vi faar senere at se, at det var Tro og Tillid til Gud, der gav ham Tryghed og Mod i Farens Stund.

Med tungt Hjerte sagde P. Brandt Farvel til sin Fæstemø, som han ikke engang aabenlyst maatte kalde *sin*. Men han drog bort i det sikre Haab, at alt vilde ende godt, og han atter skulde samles med sine kære.

Den 1ste August mødte han sammen med de 22aarige paa Rekrutskolen i Nyborg. Men den 2den Aug. blev der sluttet en Vaabenstilstand, som varede til d. 26de Marts 1849.

Om hele Krigstiden har Peder Brandt fortalt i en Slags Dagbogsoptegnelser, saa vi kan følge ham. Vi ser den unge, lidt spinkle Soldat i Uniformen «lyseblaa Bukser, rød Trøje med blaa Krave ved Hænderne og spidse Fipper bagved».

Efter 6 Ugers Eksercits marcherede Rekrutterne gennem Fyn, laa i Odense — Middelfart — Assens. Det var lange, trættende Marchture, som gav den uøvede ømme Fødder. Fra Assens overførtes de til Als og marcherede Juleaften ind i Sønderborg.

Peder Brandt kom nu til 1ste Forstærknings Jægerkorps 4. Komp. under Kaptajn Mathisen. Kompagniet hørte til en Brigade paa 5—6000 Mand under General de Meza. P. Brandt fik nu grøn Jægeruniform.

Hele Vinteren laa de paa Als og eksercerede. Da Vaabenhvilen var endt, gik de den 3die April over Pontonbroen til Sundeved. Her var Krigen i fuld Gang. Ved Graasten hørte P. Brandt første Gang Kuglerne pibe. Det blev kun en lille Fægtning, Tykkerne havde for stor Overmagt. Soldaterne, som havde glædet sig til at faa varmt Øl og Hvile, fik ingen af Delene.

Den 5te April sprang Linieskibet «Chr. d. Ottende» i Luften.

Den 13de April stod Slaget ved Dybbøl, men da var Jægerne for langt borte og kom ikke med. De kom atter til Als, og hen paa Sommeren blev de paa en Jagt fra Marstal ført tilbage til Fyen. Det var en frygtelig Storm, Skibet var overfyldt, og de fleste var søsyge af den daarlige Luft.

En 14 Dagestid marcherede Jægerkorpset paa Fyen, langs Vestkanten mod Nord; ingen af Soldaterne

anede, hvad Maalet var. Den 4de Juli gik de 5 Mil. Obersten*) talte til dem:

«Her er jeg, som kommanderer Jægerkorpset. I kan tro, I skal blive spændt ordentlig for.» Mere fik de ikke at vide.

Den 5te Juli kunde de høre Kanonaden fra Fredericia. Obersten kaldte Soldaterne sammen og forkyndte, at der om Natten skulde gøres et Udfald fra Fredericia, og der skulde de med og løbe rask op under Fjendens Batterier med Bajonetten paa.

«Vi bleve ikke glade ved den Efterretning», skriver P. Brandt, «men der var jo intet at gøre — vi maatte lyde».

Han gør sig ikke til af stort Mod eller Ligegyldighed over for Faren i dette Øjeblik. Tvertimod, han ærgrer sig, da han mange Aar efter læser, hvordan en gammel Krigskammerat fremstiller Soldaternes Følelser ved dette Budskab.

«Det er ikke andet end Løgn og Pral», siger P. Brandt, «naar han skriver her, at Hjertet hoppede i Livet af Glæde, og ingen af os var bange. Budskabet om Udfaldet bragte Tavshed iblandt os. Vi forestillede os, at vi, eller vor Sidemand, kunde faa et Bajonetstik igennem os.»

Nej, det var en alvorlig Tanke for første Gang at skulle med til en haard Kamp!

Allerede her ved Strib tog Tyskerne Sigte paa dem og skød over det smalle Bælt.

I den lyse Sommernat førtes Jægerkorpset over i et Par gamle Kanonbaade, som et ganske lille Dampskib slæbte. De stod saa tæt sammenpakket, at de

*) Oberst Ph. Ræder.

knap kunde røre sig. P. Brandt kom dog til at sidde paa Rælingen. Der sad han og grundede over, om det var Døden, han og hans Kammerater gik i Møde.

«En eneste Kanonkugle kunde have skudt os i Sænk, hver Mand. — Men det skete dog ikke.»

Saa gaar de i Land ved Kastellet, og Tyskernes Bomber farer hen over deres Hoveder, men uden at røre dem. Her ligger de og venter nogen Tid, men saa lyder Kaptajns*) Ordre:

«Nu kan I lægge jert Tornyster, mens I gaar ud imod dem.»

Da er det store Øjeblik kommen:

«Det Budskab glemmer jeg aldrig!» skriver P. Brandt. «Jeg blev lettet paa mit Legeme, men jeg blev lettet paa min Sjæl ogsaa, thi jeg gik lige saa frimodig ud imod Fjenden, som til et andet fredeligt Arbejde, og det kan jeg takke den gode Gud for! — Det var ellers Haardhed at gaa paa saadan — — — Vi skulde krybe over de høje Volde og ned i de dybe Grave og lige imod de ladte Geværer og Kanoner. — — — Vi marcherede gennem Fredericia Gader, hvorpaa der var strøet Halm, fordi der skulde køres med Saarede.»

Da de kom ud gennem Porten, blev de opstillet i en Kolonne.

«Slaget begyndte; vi kunde se Dagskæret paa Himmelen; Kl. var henved 2, da de første Skud faldt.»

Der er rystende Scener, han siden mindes.

«Jeg stod under en Løjtnant, som var en Svensker**), han saa om efter os og grinte, da den første

*) Mathisen.

**) Maa være enten Cederstrøm eller Lagerbjelke, som begge hørte til 1ste Jægerkomp. og blev saarede den 6te Juli.

Kugle kom pibende hen over os, og sagde: Hvad var det? Men han fik selv en Kugle i Underlivet hen paa Morgenstunden. — Det var et frygteligt Skuespil. Vi kunde tælle de første 4—5 Skud, saa gik det hele ud i eet, ligesom Jorden var i Brand. Der hørtes Hurraa- raab, og der hørtes et forfærdeligt Jammerskrig — det var uden Tvivl fra en af vore, som havde faaet et Bajonetstik.»

Men der er ogsaa oplivende Smaatræk:

«Vort Kompagni havde en særdeles Lykke — — da vi skulde til at skyde, traf det sig, at 200 Tyskere kastede Geværerne og overgav sig som Fanger. Mange af dem var flinke og høflige. En bød mig en Cigar, men jeg tog den ikke.»

Nej, han kunde ikke tage imod Gave af en Fjende; men idet «Fjenden» lider, bliver det til hans «Næste», og han giver den nødlidende en Lædskedrik:

«Jeg havde Vand i min Feltflaske, og jeg tænkte paa Jesu Ord: Dersom din Fjende hungrer, giv ham Mad, dersom han tørster, giv ham Drikke. —

Vi kom ind over en blød Eng», fortæller han, «der sad mange Tyskeres Heste i efter Livet. En tysk Marketender sad fast, Vognen med Hveder, Ost, Smør, var væltet; der var mange af vore Kammerater, der standsede og tog godt for sig af disse Sager. Jeg tog intet — jeg vilde ikke have, at mine Kammerater skulde lade mig høre, at jeg blev tilbage.»

Dagen oprandt med baade Gru og Sejrsfryd!

«Solen saa igennem Røgen ud som det blotte Blod, den skuede ned til det frygtelige Blodbad, der var sket i den stille Morgenstund.

Det blev en stor Sejr for vi Danske!

Fjenden mistede 32 Kanoner, 3000 Geværer, 1800

Mand toges til Fange, (mange) døde og saarede. Ogsaa mange Danske faldt, deriblandt den elskede General Rye.»

Jægerkorpset blev d. 7de Juli ført til Fyen. Her laa det et Par Maaneder skiftevis i Balslev—Orte—Frørup—Fangel—Holchenhavn.

Den 6te Sept. førtes Kompagniet fra Nyborg til Kallundborg i Dampskibet «Slesvig», der havde to Skibe med Soldater paa Slæbetov.

Overalt hvor Soldaterne kom frem, blev de hilst med Glæde. I Kallundborg blev de beværtede med Hvedebrød, Øl og Brændevin. Byens «Jomfruer» kastede Blomster til dem. Peder Brandt lægger Mærke til et lille Barn paa et Aarstid, som paa Moderens Arm svinger et Dannebrogflag og ler til dem.

I Roskilde beværtedes de paa Torvet.

Men i København, hvor de drog ind den 11te Sept., er der dog festligst; det gør et stærkt Indtryk paa de Soldater, der, som P. Brandt, aldrig har set Byen før.

«Vi blev modtaget med Borgermusik. Over Vesterport stod: «Sit Løfte har han holdt, den tapre Landsoldat! Og derfor Velkommen!» I Gaderne var der pyntet med Masser af Flag og Blomster; de stod og vinkede med hvide Tørklæder og kastede Blomster, Kranse og Æbler ned til os. Jublende Hurra lød fra hvert Hus, vi kom forbi. — Tilsidst var der Fest i Rosenborg Have, hvor vi blev flot beværtet. Vi fik Fribillet til Tivoli.» — — —

Felttoget 1849 var endt.

Med et Suk slutter P. Brandt dette Afsnit:

«Vi troede, det skulde blive Fred — men Gud bedre det!»

Hvilken Glæde det var at komme hjem igen, sund, uskadt og med Hæder! At se og tale med Slægt og Venner og fortælle om sine Oplevelser. Især at mødes med sin Hjertenskær! Men — her var stadig dette mørke Punkt: Forældrene vilde ikke give efter.

Vinteren gik, og Krigen begyndte igen.

Ved Pinsetid fik P. Brandt Ordre til at møde i Nyborg. Efter nogle Maaneders Eksercits, hvor de havde Kvarter forskellige Steder paa Fyen, marcherede Jægerne d. 15de Juli til Assens, laa paa Gaden om Natten og blev den næste Dag indskibet og sejlede til Aabenraa.

Sultne og kun lidt udhvilede af det haarde Natteleje haabede de i al Fald at faa lidt at spise men:

«Gud bedre det! Der kommanderedes: «Lad!» saa vidste vi Besked.»

Det var glødende hedt, da Kompagniet marcherede til Kliplev. P. Brandt, hvis Kræfter ingenlunde var store, segnede om af Hede og Udmattelse. En af Officererne kom forbi og sagde:

«Lig du kun og sov, saa kommer du dig nok.»

Den 24de Juli mærkedes det, at et stort Slag var i Gære. Tropperne stilledes i Slagorden, og Brigadekommandøren kom og sagde:

«Kan jeg stole paa Jer, Børn?»

«Ja», raabte de alle.

«For i disse to Dage er det, det gælder om Danmarks Ære.»

Om Middagen kom de første saarede. Jægerkorpset vedblev at marchere sydpaa og standsede om Aftenen ved en Skov.

Natten mellem d. 24de—25de stod P. Brandt paa Forpost.

«Jeg havde saa mine egne Tanker til Gud i Rolighed», skriver han.

«Morgenen d. 25de oprandt. Nu gjaldt det, hvem der skulde beholde Slesvig!

Vi stod under en ung Løjtnant Ahlefeldt. Vi havde ingen Dækning. Tyskerne stod bag Søer og Moser; vi hørte dem tre Gange raabe Hurra — det var for Hertugen af Augustenborg. Deres General, Willisen, havde sagt:

«Vi har en Stilling, de ikke kan tage fra os.»

1de Komp. søgte hen bag Lyngbakkerne, der laa ogsaa en Del af 3die Komp.

Vi havde næsten ingen Officerer, vor Løjtnant var saaret, vor Kaptajn falden, og et Par af vore Sergenter saarede. Det var ved Isted By, og mellem os og Byen var en lille Sø; der var næsten ingen, der turde gaa op paa Banken og skyde, dog vovede jeg det mange Gange.» (Vi ser, hvor hans Mod er vokset!) «Alle de andre saa paa mig. Men saa tilsidst havde Tyskerne rigtig faaet os at se, og saa overøste de os med Kugler, saa Haabet om Livet var næsten ude, og det saa farligt ud for os. General Schleppegrel var falden; det saa ud til at General Willisens Forventning skulde gaa i Opfyldelse! Hele vor venstre Fløj retirerede; en af vore Bat. blev pludselig overfaldet i Øvre Stolk og mistede mange Mand. Vi retirerede ogsaa, da vi havde opskudt alle vore Patroner. Jeg var træt og kastede mig til Jorden, troede, at jeg blev taget til Fange. Men nu veg Tyskerne for to af vore Jægerkorps! — — Det regnede, vi blev gennemvaade. Gen. de Meza havde faaet Kommando over Schleppegrels Korps; han fik Tropperne ordnet og Forstærkning frem.

Kanonkuglerne susede, danske og tyske forbi hinanden. Tilsidst stormede Fodgarden Tyskernes sidste faste Batteri — de maatte give tabt. Vore forfulgte dem igennem Slesvig By, de maatte overgive deres Magasiner til de Danske; vi fik 9000 Td. Korn m. m., en Mængde Proviant i et Hus: Kaffe fyldt i Flasker, Brød m. m. Jeg fik dog intet, da jeg ikke kunde udholde at gaa saa langt (til Gottorp).

I Slesvig saa vi, at der blev anlagt en Kirkegaard. Ligene blev lagt nøgne i Gravene — et Lag Halm imellem hvert Lag Mennesker. Det var strengt at se. De sagde rigtignok, at det var Tyskere, men det er jo ligemeget. Senere fik de sorte Kister.

Ved Midnat den 25de—26de — vi havde ikke faaet Søvn i to Døgn — marcherede vi til Dannevirke. Premierløjtnant Moltke fik Kommandoen. Vi kom ind i en Rugmark, rykkede Korn op og lagde over os.

— — — Vi kom til Slesvig igen og var skiftevis der og ude i Hytter paa Marken lige til Krigen hørte op. — —

Tyskerne angreb flere Gange, men kunde ikke fordrive de Danske. Ved Frederiksstad holdt Oberst Helgesen dem Stangen.

— — — Vort Kompagni blev kommanderet til Krop for at drive Tyskerne bort. Vi havde en Løjtnant, dygtig og tapper, som vi holdt meget af. Han stillede os op i to Rækker; det var i taaget Vejr, vi kunde ikke se videre frem. Tyskerne sendte en Regn af Kugler mod os — ikke en eneste Mand af de 200 blev ramt. Vi kom ind paa en Kirkegaard, fangede en Tysker, der havde gemt sig og een, der var gemt i en Bagerovn.

Nytaarsaften blev 10de Bat. angrebet af Tyskerne, der blev kastet tilbage.

Nytaarsdag gik jeg i Frederiksberg Kirke i Slesvig.

«En af vore Feltpræster holdt en dejlig Prædiken, han sagde bl. a.:

I Jesu Kristi Navn
vi bede dig saa saare
giv os din Fred ad Aare,
raad Bod paa alle Savn!

Disse Ord sang det i vore Hjerter i Dag, han vilde ønske, at disse Toner maatte samles hos Vorherre og blive os til Fred!

Det skete snart efter. Den 12te Jan. 1851, da vi skulde paa Forposttjeneste, blev der befalet os, der skulde staa ved Landevejen, at være opmærksomme, thi der ventedes en Parleментар.

Om Natten hørte vi Hestetrampen — vi laa med Hovedet paa vore Tornystre — vi hørte, Ordonansen sagde, at nu skulde alle Fjendtligheder bære op; Østrigerne var komne for at afvæbne Slesvigholstenerne. Vi kom til Eckernførde i 8 Dage, og der kom vi i Seng efter at have ligget i Klæderne i 28 Uger!

I kan vel mene, det var underligt, vi kunde holde os rene for Utøj? Det kunde vi nok, men vi maatte børste vore Klæder indvendig en Gang om Ugen, og saa fik vi ren Skjorte paa.»

Soldaterne fra Ærø kom hjem — over Flensborg—Sønderborg—Mommærk — den 14de Februar.

P. Brandt slutter sin Krigsberetning med:

«Vi troede, vi skulde have holdt Slesvig, som vi havde stridt for i 3 Aar — men det varede kun i 14 Aar!»

Dog — nu var der Fred i Landet. Men ikke ret i P. Brandts Sjæl. Det var svært for det bløde Sind at gøre Forældrene imod, endnu sværere dog at svigte sin Ven. Derfor kunde han ikke igen underkaste sig Forældrenes Myndighed, men besluttede hellere at udsætte sig for deres Mishag, for Fattigdom og Kamp for Tilværelsen og uden deres Samtykke holde Bryllup med sin Hjertenskær.

Om Husly skulde de ikke lede. Peder Brandts Moster ejede et lille Hus, Mølle-damshuset; der fik de Lov at bo frit. Bækken, der før havde drevet en Vandmølle, løb sladrende forbi, og Sønderstrand bredte sig blaa og blank udenfor de smaa Ruder. Her holdt de saa et lille Gilde i al Tarvelighed for Brudens sammensparede Dalere. Brudevielsens Tekst mindedes P. Brandt hele sit Liv og søgte ærligt at leve efter den:

«Hold dine Fjed paa mine Veje, paa det at dine Trin ikke rokkes.»

Og saa begyndte de med frisk Mod paa Livet sammen.

Dog — det blev ikke let at tjene nok til Livets Ophold. Peder Brandt var i Begyndelsen ikke stærk efter Strabadserne i Krigen og kunde ikke paatage sig groft Arbejde. Han lagde sig derfor efter at snedkrene; men uden Øvelse, som han var, kunde han kun tjene lidt ved det. De fik Fattigdommen at mærke, men følte ogsaa, at der trods smaa og trange Kaar kan være Lykke, hvor Hjerterne er forenet i Kærlighed, og Hænderne enes om at bygge Hjemmet. P. Brandt fortrød ikke sit Valg, men kunde mange Aar efter synge til de unge:

„For Rigdom ingen Mage tag
 men efter egen Lyst,
 thi Penge de paa Modgangs Dag
 dig giver ingen Trøst.“

Det var dem ogsaa en gavnlig Læretid, disse knappe Aar. Den unge Kone lærte saaledes at føle med dem, der trængte, saa hun aldrig glemte det, men, da hun selv fik Velstand, altid havde aaben Haand og Hjerte for de fattige.

Da nogle Aar var gaaet, blev Savnet dog for stort for de gamle, og de bad de unge flytte ind i Gaarden til dem. De unge tog glade imod det, mest for Børnenes Skyld.

Men den unge Kone har dog maaske undertiden med et Suk tænkt tilbage paa den Fred og Frihed, de havde følt i Møllendamshuset. Her var heller ikke Ufred, men den gamle Moder havde ikke lukket sit Hjerte op, med det samme hun aabnede sin Dør. Hun pintes af Bekymring og Næringsssorger for Børnenes Skyld. Hvordan skulde det gaa, da den ældste Søn ikke havde giftet sig Penge til? Hvordan skulde han blive i Stand til at overtage Gaarden, til at udbetale sine Søskendes Arv og Forældrenes Aftægt? Det laa saa tungt paa hende, saa hun aldrig var glad, til Tider slet ikke talte. Dette gjorde jo ogsaa Livet svært for de unge.

Saadan gik ni Aar. Da besluttede Faderen at overlade Sønnen Gaarden. Det blev ordnet paa bedste Maade, nogenlunde tilfredsstillende for alle Parter. Den gamle Kones Tungsind var nu forbi, da hun havde faaet den haarde Nød knækket, hvem der skulde have Gaarden.

41 Aar gammel overtog P. Brandt Gaarden, og

der kom nu en lykkelig Tid, skønt der endnu var smaa Kaar.

Fire smukke, velbegavede Børn voksede op og gjorde Hjemmet lyst og muntert.

Men Bogen — den kære Bog! Hvor gerne vilde P. Brandt ikke have kunnet ofre den mere Tid! Hvor var der ikke meget, han tørstede efter at vide Besked om! Hvad han tilfældigt kunde faa at høre eller læse om ude fra den store Verden, var nok til at vække Videbegærlighed efter mere. Men især var det hans Glæde at gaa tilbage til de svundne Tider. Kirkens og Fædrelandets Historie læa det ham stærkt paa Hjertet at kende mere til. Men Gaardens Drift tog hans Dag, og i de lange Vinteraftener maatte han snedkre og øve Husflid for at holde Værktøj og Redskaber i Stand, flette Halmbaad og «hjove» Træsko. Blev der lidt Tid en Aften eller Søndageftermiddag, da var han ret i sit Es. Han læste ikke overfladisk for at glemme i næste Øjeblik, nej, han tog det som et Studium og nedskrev bagefter Uddrag af det læste. Vi kan deraf se, hvilke Ting der interesserede ham; der er f. Ex. smaa Afhandlinger om: Kvægsyge 1686 — Hekse og Hekseforfølgelser — Oversvømmelser — Johan af Lejden — Afladshandelen — Indien — London — o. s. v.

Ude i Selskab kunde han sidde tavs og stille, mildt smilende hen for sig, naar der taltes om Høstudsigter, Kvægpriser eller Dagens sidste Nyt, men faldt Talen paa et af hans Yndlingsemner, f. Ex. det, som næst efter hans eget kære Fædrelands Historie var ham aller kærest at høre og læse om: Morten Luther og Reformationen, da kom der Liv i de blaa Øjne, da vidste han Besked og blev veltalende.

Sine smaa Sange skrev han, naar Lejlighed gaves — saa til et Bryllup, saa til Kongens Fødselsdag, i de unges Poesialbum, og hvor han ellers kunde glæde dermed.

Han elskede den gamle, hvælvede Kirke og søgte den regelmæssigt. Han holdt af at gaa dertil og fra ene, saa han i Ro kunde forberede sig og tænke over det hørte. I sin Salmebog har han skrevet et Par Vers:

„O gid at jeg til Kirke maa
med Lyst og Attraa gange
og Visdom, Kundskab derat faa
af Prædiken og Sange.“
„Gid at jeg dog med Lyst dit Ord
maa læse — ogsaa høre,
og at jeg altid her paa Jord
din Villie maa gøre!“

Der kom mange gode lykkelige Aar med skyfri Himmel.

Børnene begyndte at drage ud til egne Arner. Det var sikkert ikke svært for Peder Brandt selv at træde tilbage fra Gaardens Drift og dele Jorden imellem sine to Sønner. Dog blev det en Sorg for de gamle Ægtefolk, at selve Gaarden senere kom i fremmede Hænder. Den ældste Søn, som efter gammel Vedtægt skulde have Gaarden, havde som Faderen mere Læselyst end Interesse for Landvæsenet og lod derfor Gaarden gaa ud af sine Hænder.

Det var vemodigt for Peder Brandt og hans Kone at flytte bort fra det gamle Hjem. Men hos den ældste gifte Datter fandt de atter et godt og kærligt Hjem. Bodil levede dog kun to Aar i dette; efter længere Tids tiltagende Svaghed døde hun af Lungebetændelse d. 5te Feb. 1899.

Peder Brandt fik en blid og fredelig Livsaften. Nu kunde han ret faa Tid til at læse og til at tænke paa de gamle Dage. Til hans bedste Glæder hørte det at samles med de gamle Krigskammerater paa Fædrelandets Mindedage. Naar disse værdige Veteraner da af Hjertens Lyst opfriskede gamle Minder, var der ingen, der huskede bedre end P. Brandt, heller ingen, der var mere veltalende og med mere Varme levede de unge Dage om igen.

To friske Blade blev endnu føjet til hans Krans af Minder, og han nedskrev en Beretning derom.

«I Aaret 1899 var det 50 Aar siden det store Slag stod ved Frederits. Den 6te Juli skulde højtideligholdes særlig i Frederits; men paa Ærø vilde Marstallerne vise de gamle Krigere Ære og gøre Stads af dem, de maatte saa vælge en anden Dag. Det blev saa d. 2. Juli, det var en Søndag.

Vi kom kørende i ganske godt Vejr, og saadan en Masse Mennesker havde vist aldrig været samlede i Marstal som den Dag, og Byen var smykket med Æreporte og med Flag, ikke i Hundredvis men i Tusendvis — der var de Huse, der var 20 Flag paa. Vi samledes ved Havnen, der blev fyret med Kanoner, og Musikken spillede: «Dengang jeg drog afsted». Saa marcherede vi til Festpladsen, et Forlystelsesanlæg, som hed «Per Madsens Anlæg»; der var rejst et stort Telt af Skibssejl med Borde og Bænke. Der var en Mængde Mennesker, men vi gamle Krigere spiste frit; der var Oksesteg og Kartoffler, Punch m. m. Der blev holdt mange Taler; en Oberst Jensen holdt Foredrag om Slaget ved Frederits, og om Aftenen var der Fyrværkeri med Raketter, der gik til Vejrs og skød Stjerner til Siderne.»

Men Festen i Fredericia bar dog Prisen:

«Vi var 5 (herfra), der havde været med i Slaget; vi fik fri Rejse. Den 5te Juli rejste vi og kom til Frederits henad Eftermiddagen. Vi fik Kvarter paa Døvstummeinstitutet; vi laa der 50 Mand i 3 Nætter, vi fik Kaffe og Spise hver Morgen gratis.

Kl. 6 Morgen d. 6te lod Kanonerne sig høre, om Middagen skulde vi møde ved det lille Eksercerhus, og der havde de nye, smukke Faner til ethvert Jægerkorps og enhver Bataillon, der havde deltaget i Slaget. Vi marcherede efter disse Faner ud til et stort Telt i Skoven; Kanonerne lød, og Kirkeklokkerne ringede for os; der blev holdt Taler for os ved Soldatergraven, og enhver Soldat, der mødte os, maatte gøre Honnør for os. Teltet var saa stort, at det kunde spænde over 6 Skp. Land. Det var overtrukket indeni med store og smaa Flag. De sagde, det havde kostet 16000 Kr. — det lyder utroligt! Men der skulde jo meget Tømmer til det og Bænke og Borde. Vi var 3000 Mennesker, (der var malet paa et Bræt, hvor hver Bat. og hvert Jægerkorps skulde sidde). Vi fik Oksesteg og Kartoffler, stegte Rødspætter, syltede Svesker, Øl, Kognac, (og mere, jeg ikke husker). Der stod et lille Flag i hver Flaskeprop med en Pind. Soldater fra Byen gik i Uniform med et hvidt Haandklæde over Skulderen og vartede op; Musikken spillede. Om Aftenen Fyrværkeri.»

— — Ja, det har varmet de gamle Hjerter saadan at blive vist Hæder, og der har sikkert listet sig Taarer ned af de furede Kinder ved Tanken om hin Dag for 50 Aar siden!

— — Peder Brandt var rask og aandsfrisk i sin

**høje Alderdom. Uskønsom nød han ikke disse Goder.
Hans lille Morgenbøn vidner derom:**

„Tak være dig, min Gud og Fader,
for Søvn og Ro i denne Nat!
Med Sundhed Lejet jeg forlader
og tager saa min Gerning fat.
Min Gud, i Dag bevar Du mig
og giv, at jeg maa takkes dig.“

**Sin Taknemlighed mod den Datter og Svigersøn,
der gav ham kærlig Pleje, ytrede han i et Par Linier,
som efter hans Død blev fundet i et Gemme sammen
med den dyrebare Krigsmedalje:**

„Jeg takker Eder, Venner kære,
fordi I gode mod os var!
Gid I i Himlen hos Vorherre
en Løn af evig Glæde faa.“

**Han tænkte meget paa Døden, men frygtede den
ikke, hvad han udtaler i sit sidste lille Vers, der er
skrevet i hans 81de Aar:**

„Jeg er nu gammel og er svag.
snart endt er mine Dage;
paa Døden tænker jeg hver Dag,
dog vil jeg ej forsage;
thi Jesus er min bedste Ven,
han fører mig til Himmelen,
hvor alt skal mig behage!“

**Stille og fredelig sov Peder Brandt ind d. 2den
Okt. 1908 efterladende sig et lyst og kærligt Minde
hos Slægt og Venner.**

**Drømmende og indadvendt som han var, havde
han aldrig taget Del i det politiske Liv; heller ikke**

i Sognets Anliggender, naar undtages, at han engang var Fattigforstander.

Hans Liv satte vel ikke dybe Spor udadtil, men blev, som det levedes i Guds frygt og Fromhed, et smukt Eksempel for alle, som kendte ham.

I en Tid hvor Fædrelandskærligheden har tabt sig og af mange agtes ringe, har det sin Betydning at se, at *Fædreland* og *Folk* ikke kun er poetiske Talemaader, men Livsværdier, der kan gribe den jævne Mand. Saadan som de greb vor Veteran, der til det sidste bevarede usvækket Kærligheden til sit Land og satte en Ære i at have været med til at forsvare det.
